

Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi

The evaluation from point of view sociodemographic variables of the levels of aggression in the students of College of Physical Education and Sports

Etem Erdal Erşan, Orhan Doğan, Selma Doğan

Psikiyatri Kliniği (Uzm. Dr. E. E. Erşan) Sivas Numune Hastanesi; Psikiyatri Anabilim Dalı (Prof. Dr. O. Doğan), Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi; Hemşirelik Bölümü (Prof. Dr. S. Doğan) Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi TR-58140 Sivas

Özet

Amaç. Sporda saldırganlık olumlu anlamlar taşıyabilir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve bazı sosyodemografik özelliklerle ilişkisi araştırılmıştır. **Yöntem.** Çalışmaya 286 Cumhuriyet Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencisi alınmıştır. Öğrencilere sosyodemografik bilgi formu ve Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Veriler SPSS 15.0 for Windows paket programıyla değerlendirilmiştir. **Bulgular.** Öğrencilerin 183'ü (%64) erkek, 103'ü (%36) kızdı. Saldırganlık Ölçeği puan ortalamaları arasındaki yaşa, cinsiyete, bölüm ve bransa göre farklar istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde 2. sınıfla 4. sınıf öğrencilerinin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmuştur ($p=0,021$). Saldırganlık ölçeği alt ölçeklerinden yıkıcı saldırganlıkla edilgen saldırganlık arasında pozitif korelasyon saptanmıştır ($r=0,582$, $p=0,000$). **Tartışma.** Çalışma sonuçlarına göre saldırganlık düzeyi sosyodemografik değişkenlerden etkilenmemektedir. Daha geniş örnekleme yapılacak araştırmaların yapılması önerilir.

Anahtar sözcükler: Spor, saldırganlık, üniversite öğrencileri

Abstract

Aim. The aggression term could be given to positive meanings. In this study, it has been investigated that the level of aggression of the university students and their relations with some sociodemographic variables. **Methods.** Two hundred and eighty-six students of Cumhuriyet University College of Physical Education and Sports constituted the sample of this study. Sociodemographic information form and Aggression Inventory was applied to the students. SPSS 15.0 for Windows package program was used to evaluate data. **Findings.** One hundred and eighty-three of students were male, and 103 were female. The differences among Aggression Inventory mean points according to age, gender, sections, and branches were insignificant statistically. The difference between mean points of the second and fourth class students was found to be significant statistically ($p=0.021$). It has been found to be positive correlation between the destructive and the passive aggression ($r=0.582$, $p=0.000$). **Discussion.** According to our results, the sociodemographic variables do not affect the level of aggression. It is suggested that the studies with large sample must be done.

Keywords: Sport, aggression, university students

Geliş tarihi/Received: 24 Haziran 2009; **Kabul tarihi/Accepted:** 17 Ağustos 2009

İletişim Adresi:

Dr. Orhan Doğan, Psikiyatri Anabilim Dalı, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi TR-58140 Sivas. Eposta: ordogan@gmail.com

Giriş

Birey içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır, bu nedenle bireyin içinde yaşadığı toplumda sağlıklı ve sosyal bir etkileşim örüntüsüne sahip olması beklenir. Özellikle kişilerarası ilişkilerde ve etkileşimde belirli davranış örüntüleri vardır. Bu davranış örüntülerinin bir ucunda çekingenlik, diğer ucunda saldırganlık ve ortada atılğanlık davranış örüntüleri söz konusudur [1].

İnsanların, ilişkilerinde genel olarak çekingen, saldırgan, insanları yönlendirici ve atılğan olmak üzere dört farklı temel davranış biçimlerinden birini seçerek tepkide bulunduğu belirtilmektedir [2]. Bunların arasında kişilerarası etkileşimde kopukluk yaratan iki tür davranış vardır. Bunlar “saldırganlık ve çekingenlik” davranışlarıdır. Saldırgan olan bireyler isteklerine ulaşmak için, çoğu zaman başkalarını kırma, küçük görme eğilimi gösterirler. Çekingen olan bireyler ise, amaçlarına ulaşmakta ve gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekerler. Bu nedenle çekingen olan insanlar ya eksiklik kaygısıyla, ya da öfkeyle doludur [3]. Bu iki davranış da toplumca onaylanmayan davranış biçimleridir. Bu açıdan bakıldığında çekingen ve saldırgan davranışlar uyumsuz davranışlar olduğu söylenebilir.

Saldırganlık, “karşısındakine üstün gelmek, onu yönetmek; bir işi bozmak, boşa çıkarmak için düşmanca, incitici, hırpalayıcı, acı/acı verici amaçlar taşıyan davranış biçimi”dir. Saldırgan davranışlar amaca yönelik davranışlardır ve bir kişiye, gruba ya da topluma yönelik olabilir. Bu tür davranışlarla karşılaşan kişilerde ya kaçınma davranışı, ya da benzer davranışlarla karşı koyma davranışı görülür [4].

Saldırganlık ve şiddet olayları spor alanında da büyük önem taşır. Bunların yaşanması ilk bakışta sporla bağdaşmayan olaylar olarak kabul edilse de, bu olaylara karışanlar davranışlarına çeşitli gerekçeler bulmaktadır. Oysa sporun “barış, kardeşlik, dostluk” olduğu ya da olması gerektiği, toplumları birbirine yakınlaştırdığı sürekli olarak vurgulanmaktadır. Tarihte, olimpiyatlar sırasında savaşa ara verildiği bilinmektedir [5].

Sporda saldırganlığa sık rastlanır. Bu durum sporunun özelliklerine, koçun verdiği taktiğe, taraftar ve medya baskısına bağlı olabilir. Özellikle takım sporlarında saldırganlığı içeren bazı terimler yerleşik durum almıştır. Örneğin, “agresif savunma”, “agresif oyun” bunlardan bazılarıdır. Burada geçen agresif terimi onaylanan bir durumu gösterir. Kuralların sınırını aşmadığı sürece desteklenir, hatta ödüllendirir. Oysa, günlük yaşamda agresif davranışlar ya toplumsal kurallarla, ya da yasalarla sınırlanmıştır; yaptırım uygulanır. Bu durumda sporda hangi davranışların saldırgan davranış kabul edilip edilmediği açıklığa kavuşturulmalıdır [6].

Fiziksel saldırganlığın yanı sıra sözel ve duygusal saldırganlık da vardır. *Sözel saldırganlık*, karşısındakine zarar vermek, onu incitmek, aşağılamak gibi amaçlar taşır. Küfretmek, hakaret etmek, alay etmek amacıyla söylenen sözler bu niteliktedir. *Duygusal saldırganlık*, karşısındakini duygusal olarak yaralamak, onu sıkıntıya sokmak, ruhsal yönden örselemek, güvenini azaltmak gibi amaçlar taşır. Genel olarak fiziksel ve sözel saldırganlığı aynı zamanda duygusal bir boyutu da vardır [7].

Saldırganlık ve şiddet konusunda ailede ve toplumda saldırganlıkla ilgili değer yargılarının, saldırganlığa karşı gösterilen tutumların önemi de unutulmamalıdır. Küçük yaşlardan başlayarak saldırganlığı ve şiddeti öğrenen çocuklar, bu tür davranışları genellikle yaşam boyu sürdürürler.

Atılğanlık, kişilerarası iletişim ve etkileşimi kurmadaki sağlıklı davranış biçimlerinden birisi olarak belirtilmektedir. Bireyin haklarını korumada, düşüncelerini, duygularını ve inançlarını doğrudan, dürüst, uygun yollarla ve de başkalarının haklarını gözeterek ortaya

koyma biçimidir. Atılgan kişi etkin bir biçimde anlar, tartışır ve başkalarında, işbirliği içinde olma isteği uyandırır [8-13]. Atılgan bireylerin özellikleri incelendiğinde, başkalarından bağımsız olarak iş yapabildikleri, açık ve içlerinden geldiği gibi davrandıkları, iyimser ve esnek oldukları, yaşamaktan ve mücadele etmekten zevk aldıkları; başkalarına ve kendilerine cesaret verebildikleri; yaşamın her yönüne katıldıkları; doğrudan ve açık iletişimi tercih ettikleri; kendi sorunlarını, duygularını, sezgilerini, hırslarını sahiplendikleri; çevreyle ilgili ve aksiliklere karşı hoşgörülü oldukları; fiziksel olarak önemli sağlık sorunlarının bulunmadığı; kendilerine güvendikleri ve değer verdikleri görülmektedir [14].

Birçok araştırma bireylerin, spor etkinliklerine katılmanın beden, ruh ve kişilik yapısını geliştirdiğini, iradeyi güçlü kılma, karşılıklı dayanışma sağlama, özgüven geliştirme, kendini kontrol etme, başkalarına saygıyı öğrenmede önemli katkılar sağlandığını ve atılgan birey olmalarında rol oynadığını ortaya koymaktadır [15-17]. Bu çalışmada, beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin atılganlık ve saldırganlık düzeylerinin saptanması, bunların bazı sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Çalışmaya Cumhuriyet Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği ve Antrenörlük Eğitimi Bölümlerinde öğrenim gören, çalışmaya katılmayı kabul eden 286 öğrenci alındı.

Veri toplama araçları

Sosyodemografik Bilgi Formu: Tüm öğrencilere araştırmacılar tarafından hazırlanan yaş, cinsiyet, bölüm, sınıf, aile yapısı, gelir düzeyi, kardeş sırası ve branşı sorgulayan Sosyodemografik Bilgi Formu verildi.

Saldırganlık Ölçeği (SÖ): Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması İlter-Kiper (1984) tarafından yapılan ölçek 30 maddeden ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır [18]:

1. Atılganlık,
2. Yıkıcı saldırganlık,
3. Edilgen saldırganlık.

Ölçeğin her maddesi için “bana çok uyuyor”dan (+3 puan), “bana hiç uymuyor”a (-3 puan) kadar olan 7 seçenekten birinin seçilerek işaretlenmesi istenir. -3’le +3 arasında değişen puanlar toplanır ve her alt ölçek için bulunan puana +31 eklenerek değerler negatiflikten kurtarılır. Buna göre her alt ölçek için 1-61 arasında bir puan bulunur.

İstatistiksel değerlendirme

Bu çalışmada istatistiksel değerlendirmelerde SPSS 15.0 for Windows paket programı kullanıldı. Sürekli değişkenler için t testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında varyans analizi ve Kruskal Wallis testi uygulandı. Saldırganlık ölçeğindeki alt ölçeklerin arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemek için Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniği kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışma grubunun tanıtılması

Çalışma grubundan elde edilen sosyodemografik bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir. Çalışmaya alınan 286 öğrenci 18-32 yaş grubunda olup yaş ortalaması 22,38±2,14 idi. Yaş grubu olarak 236’sı (%84,6) 21 yaş üstündeydi. Öğrencilerin 183’ü (%64) erkektir. 189’u beden eğitimi öğretmenliği (%66,1) bölümündeydi. Öğrencilerin 92’si (%32,2) 3. sınıf öğrencisiydi. Takım sporuyla uğraşan 169 (%60,6) kişi, aile yapısı çekirdek aile olan

222 (%80,7) kişi, ortanca çocuk olan 116 (%41,6) kişi. Gelir düzeyi orta olan öğrenci sayısı 245'tir (%85,7).

Tablo 1. Grupların sosyodemografik özelliklerinin dağılımı.

Özellikler	Sayı	%	
Yaş grubu	≤21	43	15,4*
	>21	236	84,6*
Cinsiyet	Kadın	103	36,0
	Erkek	183	64,0
Bölüm	B.E.Ö.	189	66,1
	A.E.	97	33,9
Aile yapısı	Çekirdek	222	80,7*
	Geniş	47	17,1*
	Parçalanmış	6	2,2*
Gelir düzeyi	Düşük	30	10,5
	Orta	245	85,7
	Yüksek	11	3,8
Branş	Takım sporu	160	60,6*
	Bireysel spor	104	39,4*
Sınıf	1. sınıf	75	26,2
	2. sınıf	69	24,1
	3. sınıf	92	32,2
	4. sınıf	50	17,5
Kardeş sırası	İlk	69	24,7*
	Orta	116	41,6*
	Son	94	33,7*

* Yanıt vermeyenler çıkarıldıktan sonraki oranlar

Saldırganlık ölçeğinin sonuçları

Saldırganlık Ölçeği alt ölçeklerinin yaş grubu, cinsiyet, branş ve bölümlere göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Yaş grupları 21 yaş üstü ve 21 yaş altı olarak ayrılmış olup yaş grupları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları cinsiyete göre karşılaştırıldığında, kızlarla erkeklerin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları branşa göre karşılaştırıldığında, takım sporu yapanlarla bireysel spor yapanların puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları bölümlere göre karşılaştırıldığında, Beden Eğitimi Öğretmenliği ile Antrenörlük Eğitimi Bölümleri öğrencilerinin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 2. SÖ alt ölçekleri ortalama puanlarının yaş grubu, cinsiyet ve branşa göre dağılımı.

Gruplar	Atılganlık		Yıkıcı saldırganlık		Edilgen saldırganlık		
	X±SS	p	X±SS	p	X±SS	p	
Yaş grubu	≤21	44,9±10,5	0,286	26,1±11,0	0,333	28,7±10,4	0,338
	>21	46,7±10,1		27,9±10,6		26,9±10,8	
Cinsiyet	Kız	47,7±11,1	0,103	26,9±11,8	0,245	28,5±11,6	0,181
	Erkek	45,6±9,6		28,5±10,0		26,7±10,1	
Branş	Takım	46,8±10,0	0,332	28,6±10,7	0,174	27,0±10,3	0,717
	Bireysel	45,6±9,9		26,7±11,0		27,5±11,2	
Bölüm	B.E.Ö.	46,1±10,7	0,517	28,1±10,5	0,702	27,7±10,8	0,542
	A.E.	46,9±9,3		27,5±11,3		26,8±10,5	

BEÖ: Beden Eğitimi Öğretmenliği, AE: Antrenörlük Eğitimi SÖ, saldırganlık ölçeği

Tablo 3. SÖ alt ölçekleri ortalama puanlarının aile yapısı, kardeş sırası, gelir düzeyi ve sınıfa göre dağılımı.

Gruplar		Atılgnlık		Yıkıcı saldırganlık		Edilgen saldırganlık	
		Ort.±SS	p	Ort.±SS	p	Ort.±SS	p
Aile yapısı	Çekirdek	46,4±10,0	0,114	27,7±10,3	0,730	27,1±10,8	0,790
	Geniş	47,6±10,7		28,9±12,1		27,7±10,0	
	Parç.	37,0±13,4		31,2±12,9		29,7±12,6	
Kardeş sırası	İlk	46,1±11,0	0,780	26,8±10,9	0,527	27,0±10,4	0,700
	Orta	46,0±11,3		27,5±10,0		27,9±10,6	
	Son	47,0±8,6		28,7±11,5		26,6±11,0	
Gelir düzeyi	Düşük	46,7±9,4	0,644	28,6±11,5	0,879	25,48±10,4	0,578
	Orta	46,5±10,1		27,9±10,7		27,6±10,9	
	Yüksek	41,5±14,2		27,9±10,7		28,2±6,8	
Sınıf B.E.Ö.	1.	44,1±11,5	0,218	27,7±10,0	0,021*	29,4±12,6	0,057
	2.	44,6±11,7		31,7±10,4		30,2±10,3	
	3.	48,0±9,8		27,3±10,9		25,9±10,0	
	4.	48,2±9,5		24,5±9,1		24,9±9,7	
A.E.	1.	49,8±7,3	0,406	25,9±10,7	0,123	27,5±12,1	0,664
	2.	44,8±10,5		25,3±10,4		28,2±9,4	
	3.	46,4±9,2		27,1±11,8		26,1±9,8	
	4.	45,58±10,24		33,16±11,39		25,32±10,61	

* İstatistiksel yönden anlamlı, BEÖ: Beden Eğitimi Öğretmenliği, AE: Antrenörlük Eğitimi SÖ, saldırganlık ölçeği

Saldırganlık Ölçeği alt ölçek puanlarının aile yapısı, kardeş sırası, gelir düzeyi ve sınıfa göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir. SÖ alt ölçekleri ortalama puanları aile yapısına göre karşılaştırıldığında, çekirdek, geniş ve parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları kardeş sırasına göre karşılaştırıldığında, sıraya göre alınan puanlar arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında, düşük, orta ve yüksek gelir düzeyindeki öğrencilerin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$). SÖ alt ölçekleri ortalama puanları sınıflara göre karşılaştırıldığında, Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde 2. sınıf ile 4. sınıf öğrencilerinin puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmuştur ($p=0,021$). Buna göre, 2. sınıftaki öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanı 4. sınıf öğrencilerinininkinden daha yüksektir. Antrenörlük Eğitimi Bölümünde sınıfların puanları arasındaki fark istatistiksel yönden anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Saldırganlık Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişki Tablo 4'te gösterilmiştir. Saldırganlık Ölçeğinin alt ölçeklerinin birbirleriyle olan ilişkisi (korelasyonu) Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı tekniği ile belirlenmiştir. Atılgnlık alt ölçeği ile diğer alt ölçekler arasında anlamlı korelasyon saptanamamış, yıkıcı saldırganlıkla edilgen saldırganlık arasında pozitif korelasyon saptanmıştır ($r=0,582$, $p=0,000$). Buna göre, yıkıcı saldırganlık arttıkça edilgen saldırganlık da artmaktadır.

Tablo 4. SÖ alt ölçekleri arasındaki ilişki.

		Atılgnlık	Yıkıcı saldırganlık	Edilgen saldırganlık
Atılgnlık	r	1,000	0,012	0,014
	p	0	0,842	0,823
Yıkıcı saldırganlık	r	0,012	1,000	0,582
	p	0,842	0	0,000*
Edilgen saldırganlık	r	0,014	0,582	1,000
	p	0,823	0,000*	0

* İstatistiksel yönden anlamlı

Tartışma

Bu çalışmada Beden Eğitimi Öğretmenliği ve Antrenörlük Eğitimi Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin atılganlık ve saldırganlık düzeyleri ve bunun bazı sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır.

Spor yapanlar ve yapmayanlar arasında yapılan çalışmalarda spor yapanların spor yapmayanlara göre daha canlı, dışa dönük, daha çalışkan, daha sabırlı, toplumsal ilişki kurmaya daha hazır, yeni bir duruma uyum sağlamalarının daha kolay, duygusal yönden daha dengeli oldukları bulunmuştur [19]. Bir çalışmada beden eğitimi ve spor yüksek okulunda öğrenim gören öğrencilerin diğer bölüm öğrencilerine göre atılganlık düzeyleri yüksek bulunmuştur [20].

Spora katılımın bireyin fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik özellikleri üzerine olumlu etkisinin gösterildiği çalışmalara ek olarak, çalışmalar, kişiler arası başarılı iletişimde önemli bir özellik olan atılganlığın, sportif aktivitelere katılan bireylerde yüksek olduğu ve sporcuların sedanterlere oranla atılganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir [17, 19-22].

Atılganlık ve yıkıcı saldırganlık puanları 21 yaşından büyük öğrencilerde 21 yaşından küçük öğrencilerden daha yüksek, fakat istatistiksel yönden anlamsız bulunmuştur. Bu fark başarılı olmak için atılganlığın gerekli olmasıyla açıklanabilir. Dokuz-on beş yaşları arasındaki çocuklarda yapılan bir çalışmada saldırganlığın yaşla birlikte arttığı bildirilmiştir [1].

Kızlarda atılganlığın erkeklere göre yüksek, fakat istatistiksel yönden anlamlı bulunmaması da benzer bir sonuçtur. Bazı çalışmalarda buna uygun olarak anlamlı bir şekilde bayan sporcuların erkek sporculardan daha atılgan olduğu tespit edilmiştir [20-23]. Erkeklerde kızlara göre yıkıcı saldırganlık puanının daha yüksek bulunması ise, kültürel etkenlere ve özellikle çocuk yetiştirmedeki cinsiyet ayrımına bağlı olabilir.

Bizim çalışmamızda takım sporu yapan öğrencilerde, anlamlı olmamakla birlikte atılganlık ve yıkıcı saldırganlık puanları bireysel spor yapanlarınkinden daha yüksek bulunmuştur. Literatürde benzer şekilde bireysel ve takım sporları ile uğraşan sporcuların farklı kişilik özelliklerine sahip olduğu, bununla birlikte farklı atılganlık düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. Çalışmalar takım sporu yapan bireylerin atılganlık puanlarının bireysel spor yapan bireylere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir [24]. Başarılı olmak için bu alanlardaki puanların bireysel spor yapanlarda daha yüksek bulunması beklenir. Bu nedenle bu sonucun altında yatan nedenlerin araştırılması gerekir.

Parçalanmış aileye sahip öğrencilerin atılganlık puanı diğer öğrencilerinkinden daha düşük, yıkıcı ve edilgen saldırganlık puanları daha yüksek bulunmuştur. Bu durumun nedenleri araştırılmamakla birlikte, gencin yaşadığı ruhsal-toplumsal sorunlar (anne-baba ayrılığı, anksiyete, depresyon, öfke), toplumun bakış açısı ve gencin bundan etkilenme düzeyi, gencin sorunlarını saldırganlıkla ortaya koyması açıklayıcı olabilir.

Yüksek gelir düzeyindeki öğrencilerde atılganlık puanı diğer gruplardaki öğrencilerinkinden daha düşüktür. Bu durum, bu gruptaki öğrencilerin maddi yönden istediklerini diğer gruplardaki öğrencilere göre daha kolay elde edebilmeleriyle ilgili olabilir.

Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümünde 2. sınıf öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanı, 4. sınıf öğrencilerinininkinden anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu durum 4. sınıf öğrencilerinin duygu ve davranışlarını daha iyi kontrol etmeleriyle ilgili olabilir.

Saldırganlık Ölçeği alt ölçeklerinin arasındaki ilişkiye bakıldığında, yıkıcı saldırganlıkla edilgen saldırganlık arasında pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Bu durum özellikle toplumsal ve kültürel yönden önemlidir; çünkü toplumumuzda atak olmak teşvik edilir; son yıllarda da toplumda amaca ulaşmak için her yolun geçerli olduğu gibi bir değer yargısı gelişmiştir. Bu nedenle bulunan sonuç şaşırtıcı değildir.

Bu çalışma kendi içinde bazı değerlendirmeler içermektedir. Bu sonuçların anlamını daha iyi değerlendirebilmek için diğer bölümlerle karşılaştırmalı çalışmalar yapmak yararlı olacaktır.

Kaynaklar

1. Erdoğan MY, Oto R. Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılganlık ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılmaları. *Kriz Dergisi* 2004; 12: 11-23.
2. Özcan A. Hasta Hemşire İlişkisi ve İletişim. İzmir: Saray Kitabevi, 1996.
3. Alberti B, Emmons M. Atılganlık: Kendinize Yatırım Yapın. Ankara: HYB Yayıncılık, 2002.
4. Tiryaki Ş. Spor Psikolojisi. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi, 2000.
5. Özbaydar S. İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.
6. Doğan O. Spor Psikolojisi Ders Kitabı. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No.97, 2004.
7. Akyüz G, Kuğu N, Doğan O, Özdemir L. Bir psikiyatri polikliniğine başvuran evli kadın hastalarda aile içi şiddet, evlilik sorunları, başvuru yakınması ve psikiyatrik tanı. *Yeni Symposium* 2002; 40: 41-8.
8. Sorias O. Sosyal beceriler ve değerlendirme yöntemleri. *Psikoloji Dergisi* 1986; 20: 25-26.
9. Çulha M, Dereli AA. Atılganlık eğitimi programı. *Psikoloji Dergisi* 1987; 21: 124-7.
10. İnceoğlu D, Aytar G. Bir Grup Ergende Atılgan Davranış Düzeyi Araştırması. *Psikoloji Dergisi* 1987; 6: 23-4.
11. Tegin B. Üniversite öğrencilerinin atılganlık davranış ve eğilimlerinin cinsiyet ve fakülte değişkenleri açısından incelenmesi. *Psikoloji Dergisi* 1990; 25: 21-32.
12. Cüceloğlu D. İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1991.
13. Köroğlu E. Atılganlık nedir? *Güncel Psikoloji Dergisi*. Ankara: HYB Yayıncılık, 2002.
14. Humpreys T. Aile, Terk Etmemiz Gereken Sevgili. İstanbul: Yeni Çizgi, 1998.
15. Suveren S. Sporu teşvik eden ekonomik ve sosyal faktörler. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Beden Eğitimi Spor Özel Sayısı* 1991; 7: 191-199.
16. Kapıkıran Ş. İçten ve Dıştan Denetimliliğe Sahip Ergenlerin Atılganlık Düzeyinin Saptanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1993.*
17. Büyükyazı G, Saraçoğlu S, Karadeniz G, Çamlıyer H. Sedanterler ve veteran atletlerin çeşitli değişkenlere göre atılganlık düzeylerinin karşılaştırılması. *Gazi Beden Eğitimi Spor Bilimleri Dergisi* 2003; 8: 13-24.
18. Kiper İ. Saldırganlık Türlerinin Çeşitli Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1984.*
19. Tiryaki Ş, Erdil G, Acar M, Emlek Y. Sporcu ve sporcu olmayan gençlerin kişilik özellikleri. *Spor Hekimliği Dergisi* 1991; 26: 19-23.
20. Akandere M, Tekin M, Arslan F. Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda ve üniversitenin diğer bölümlerinde öğrenim gören diğer öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre atılganlık düzeylerinin incelenmesi. *9. Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi, s. 1000, Muğla, 2006.*
21. Güler D, Aydos L, Koç H. Devlet ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin eğitim düzeylerinin ve sportif faaliyetlere katılımlarının atılganlıklarına etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Eğitiminin Performansının Felsefi Temelleri Sempozyumu, Manisa, 2005.*
22. Tekin M, Akandere M, Arslan F. Spor yapan ve yapmayan ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre atılganlık düzeylerinin incelenmesi. *9. Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi, s. 996, Muğla, 2006.*
23. Menteş A. Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Sporun Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2007.*

24. Öztürk F, Koparan Ş, Özkaya G, Efe M. Yaz spor çalışmalarının 14-16 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık durumlarına etkisi. 10. Ulusal Spor Bilimleri Kongresi, İzmir, 2005.